

Energetická bezpečnost a geopolitika

21. prosince 2006 Břetislav Dančák

Dostatečné množství energetických surovin poskytovaných stabilně a za přijatelné ceny jsou základními podmínkami celosvětového hospodářského růstu. Zajištění přísunu energií je vitálním zájmem každého státu. Nejsilnější hospodářská centra, odkud v současnosti pochází rozhodující díl světové produkce zboží, leží převážně v euroamerické oblasti. Země, nacházející se v této části světa, jsou společně s Japonskem také největšími spotřebiteli energie.

Zároveň se jedná o státy s nejrozvinutějšími ekonomikami, které jsou z hlediska energetické bezpečnosti nejvíce zranitelné, protože mají spotřebu energií rozloženou do velkého množství sektorů a v podstatě postihují všechny dimenze života jejich společností. Struktura energetické spotřeby jednotlivých zemí se liší, ale dominantní komoditou je jednoznačně ropa. Současná vysoká cena „černého zlata“ je výsledkem souběhu více faktorů, mezi nimiž hrají bezpečnostní rizika spojená s mezinárodním terorismem roli podstatnou, nikoliv však jedinou. Cena, kterou nyní platí vyspělý Západ za životně důležitou surovinu, tedy není pouze předmětem komerčních jednání, ale přímo se týká i jeho bezpečnostních zájmů.

Cena ropy, stejně jako jiných tržních komodit, je určována nabídkou a poptávkou. Specifikem energetických surovin je však jejich strategický význam. Do vzorce nabídka - poptávka je proto v případě ropy ještě nutné dosadit další podstatné faktory, kterými jsou situace ve zdrojových oblastech a bezpečnost transportních cest. Obě tyto skutečnosti se významně projevují na ceně ropy.

Většina států je závislá na importu

Z vyspělých ekonomik disponuje málokterá země tak velkými zásobami ropy jako například Kanada, druhá v žebříčku zemí s ověřenými zásobami ropy (178,8 mld. barelů, při započítání tzv. ropou nasycených písků). Ostatní státy jsou dle údajů *United States Energy Information Agency* ve větší či menší míře závislé na importu. V tomto smyslu je velmi zranitelné Japonsko, které spotřebovává 5,4 mil. barelů denně a téměř stejné množství importuje (5,3 mil. barelů). Přitom největší ověřená naleziště ropy se z velké části nacházejí v místech zvýšeného mezinárodního napětí, otevřených konfliktů, dlouhodobých sporů nebo je zde patrná náchylnost k politické nestabilitě. Jedná se především o oblast Perského zálivu a přilehlý region označovaný za širší Střední Východ. V první desítku zemí s největšími ověřenými zásobami ropy se umísťuje hned pět států Perského zálivu - Saudská Arábie, Írán, Irák, Kuvajt a Spojené arabské emiráty. Kapacita jejich zásob se pohybuje v rozmezí 97,8 - 261,9 mld. barelů. Zbývajícími držiteli významných ropných zásob jsou Venezuela, Rusko, Libye a Nigérie, jejichž zdroje se pohybují v rozmezí 35,3-77,2 mld. barelů.

Přehled o množství vlastněné ropy je důležitý pro vytváření dlouhodobých strategií energetické bezpečnosti. Stejně tak je důležité sledovat aktuální stav a jednání hlavních producentů ropy. Data totiž jednoznačně dokládají, že některé státy sice disponují velkými zásobami, ale současně nejsou hlavními producenty, respektive exportéry. Například již zmiňovaná Kanada sice disponuje druhými největšími ověřenými nalezišti ropy, ale neprosazuje se na světových trzích jako významný exportér. Naopak Rusko je až na osmé příčce z hlediska zásob ropy, ale v současnosti zaujímá druhou pozici mezi exportéry (7 mil. barelů denně) hned za Saudskou Arábií, která je v obou případech první (zásoby 261,9 mld. /export 9 mil. barelů denně). Norsko rovněž nevykazuje obří naleziště, přesto je na třetí příčce z hlediska exportu se svými necelými 3 mil. barelů denně.

Důležitá role OPECu

Charakteristickým rysem dnešního způsobu obchodování s ropou je dopad celkového objemu disponibilní nabídky a současně poptávky v globálním měřítku na ceny. Vzájemná propojenost vede k tomu, že není v možnostech jedné země určovat pravidla hry. Toho využívají státy sdružené v Organizaci zemí vyvážejících ropu (OPEC), které společným postupem ovlivňují množství ropy dodávané na světový trh a tím také její cenu.

Země stojící mimo OPEC (např. Rusko, Norsko a Mexiko), mohou být spotřebiteli motivovány k tomu, aby zvyšovaly svou produkci a tím tlačily ceny ropy dolů, ale to není příliš v jejich zájmu, protože jim vysoká cenová hladina přináší vyšší zisky. Navíc, v takových případech jako je Rusko, existuje vysoká závislost růstu hrubého domácího produktu (HDP) na exportovaných surovinách a podle údajů Světové banky vytváří ropný a plynárenský sektor až 25 % HDP Ruska.

Rostoucí poptávka po ropě ze strany hospodářsky nejvyspělejších zemí je doprovázená rychle se rozvíjející spotřebou Číny a Indie. Čína je v současnosti druhým největším konzumentem po USA a další expanze její ekonomiky přirozeně povede ke zvýšeným nárokům na ropu, kterou sama neoplývá a musí z velké části dovážet. Právě dramatický nárůst poptávky ze strany Číny, patrný od konce 90. let minulého století, akceleroval společně s dalšími faktory nárůst ceny ropy. „Žíznivá“ čínská ekonomika bude v budoucnosti podstatným tahounem poptávky.